

23. Шванова О. В. Англіцизми у професійному мовленні ІТ-сфери. *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 29. Т. 2. С. 205–209.
24. Шульженко А. В. Теорія і практика перекладу термінів інформаційних технологій. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2005. 220 с.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ МЕНЕДЖМЕНТУ

Наталія Краснопольська

кандидат філологічних наук, доцент,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

natalia.krasnopolska@kneu.edu.ua

Ірина Ярошевич

кандидат філологічних наук, доцент,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

yaroshevyh@kneu.edu.ua

Лексичний склад кожної мови перебуває під значним впливом позамовної дійсності та відбиває динаміку її поступу. Вагому частину сучасного мовного фонду становить спеціальна лексика, обсяг якої стрімко збільшується. На думку Л. Томіленко, «зростання кількості термінів різних наук випереджає зростання кількості загальноновживаної лексики, і тому в наш час термінологічних одиниць нараховуємо більше, ніж слів загального вжитку. До того ж термінолексика стає головним джерелом поповнення словникового складу, активно проникаючи в загальноновживану мову та впливаючи на неї» [Томіленко 2015, с. 14].

«Усі суперечності й виклики глобалізації світу відбиваються насамперед на термінології кожної мови, оскільки цей шар лексики <...> найважливіший для сучасної комунікації людей» [Боярова 2012, с. 21]. Процес розбудови сучасної української термінології менеджменту, пов'язаної з ринковими відносинами, триває: з'являються нові термінологічні одиниці, переосмислю-

ються значення вже відомих найменувань економічних понять, частина термінів відходить до пасивного шару лексики.

Одним із найпоширеніших, хоча не завжди виправданих та ефективних, шляхів поповнення термінолексикону є запозичування. «Безумовно, вдумливе використання запозиченої лексики для потреб термінології є доцільним і корисним, оскільки це підтримує виражальні можливості української наукової мови на сучасному рівні <...> Та, на жаль, ситуація сьогодні подекуди викривлюється через активне й іноді неадекватне залучення до терміносистем новітніх запозик» [Куньч 2018, с. 59]: *бенчмаркінг* — ‘методика управління, спрямована на поліпшення якості продукції та досягнення переваг у конкурентній боротьбі’ (ГРЕ, с. 56); *секондмент* — ‘тимчасове переведення співробітника в інший відділ організації або в іншу організацію’ (НСЗ, с. 226), *хендз он* — ‘відхід від пасивного управління і безконтрольного надання коштів до активної участі в управлінні’ (ЕЕ, т. III, с. 869); *партисипація* — ‘залучення найманих працівників до прийняття управлінських рішень’. На думку вчених, «проблема, звісно ж, не у бракові словотвірних можливостей української мови...Засилля англізмів в українській мові спричинили найбільшою мірою психолого-ментальні особливості сучасного українського суспільства, низький рівень мовно-екологічної культури українців [Куньч 2018, с. 57].

Поряд з появою запозичень-неологізмів спостерігаємо розширення сфер використання спеціальної іншомовної термінології економічних галузей. Поява нових значень у запозичених лексемах зумовлена тенденцією до мовної економії. При цьому «насправді непросто визначити, чи відбувається повторне запозичення нового значення у раніше запозиченому слові, чи нове значення розвивається на підставі семантики запозиченого слова, але вже в українській мові. Тому дослідники розрізняють повторні запозичення (де нове значення не могло розвинути-ся з попередньо запозиченого) і приховані запозичення — нові запозичення, які могли розвинути-ся на українському ґрунті (називаючи їх також семантичними кальками, неосемантизмами)» [Карпіловська 2007, с. 82]. Неосемантизми — «іншомовні лексеми, зафіксовані у словниках іншомовних слів, які стали вживатися з новими значеннями чи то внаслідок вживання тер-

мінологічної лексики в іншій терміносфері або в загальноживаних лексичі» [Карпіловська 2007, с. 241].

Неосемантизми становлять значний прошарок запозиченої лексики в термінології менеджменту. Наприклад, лексема *президент* (від лат. *praesidentis*) в політології — ‘виборний глава держави в більшості країн з республіканською формою правління’ (СІС, с.757); у менеджменті — ‘вища посадова особа компанії, корпорації’[ЕЕ, т.ІІІ, с. 46]; *патерналізм* (від лат. *paternus*) у міжнародних відносинах — ‘опіка великих держав над слабкими країнами, колоніями, підопічними територіями’ (СІС, с. 719); у менеджменті — ‘політика, що проводиться менеджерами та підприємцями, спрямована на співробітництво з працівниками для підвищення ефективності виробництва’(КС, с. 181). До корпусу лексики менеджменту активно залучають терміноодиниці з природничо-математичних і гуманітарних галузей науки. Уже набувши термінологічного статусу, окремі лексеми вищезазначених галузей зазнають передислокації на стилістичній шкалі: відбувається перенесення готових термінів з однієї дисципліни в іншу, напр.: математичний термін *алгоритм* у досліджуваній терміносистемі позначає ‘поетапний порядок формування стратегії’ (інтернет-джерело); спортивний термін *клінч*, що позначає ‘заборонений прийом у боксі — взаємне захоплювання супротивників у процесі бою’ (СІС, с. 529), у терміносистемі менеджменту ввійшов зі значенням ‘ситуація, що зайшла в глухий кут’ (інтернет-ресурс). Суть цього процесу полягає у використанні однієї лексеми для паралельного позначення кількох наукових понять. Така специфіка термінів призводить до виникнення явища міжгалузевої полісемії та омонімії. Причину цього явища вбачаємо в безперервному розвитку думки, у переосмисленні наявних фактів крізь призму методів і принципів іншої науки.

Зміни в політичному устрої України як найголовніші чинники оновлення лексичного складу української мови, зумовили реабілітацію “заборонених” слів у досліджуваній галузі, наприклад: *менеджер, менеджери́зм, тантьє́ма, конкуренція, фірма, бос* тощо. Ще донедавна ці терміни-екзотизми перебували на периферії лексичної системи української мови, бо називали реалії так званого “буржуазного суспільства”. «Всеохопний процес деідеологізації в економічній царині, на думку Г. Б. Мінчак, пояснюється

тим, що саме тут виникає гостра потреба в номінації багатьох нових для українського суспільства явищ ринкової економіки, які давно позначають реалії зарубіжної дійсності» [Мінчак 2003, с. 139].

Ще однією рисою сучасної термінології менеджменту є процес пасивізації, зумовлений віддаленням на периферію лексичного складу термінів у зв'язку з втратою ними номінативної актуальності, спричиненої частковим або повним зникненням реалій та понять, які вони позначали. напр.: *главкізм, контроль карбованцем, правління колгоспу, бригади творчого співробітництва*.

Прикметною ознакою сучасного етапу становлення термінології менеджменту є детермінологізація, зумовлена позамовними чинниками: інтенсивним поступом у науці, технологіях і виробництві, розширенням інформаційного обміну, зростанням освіченості пересічного мовця та надзвичайним посиленням значення засобів масової інформації на тлі зростання міжнародних мовних взаємовпливів [Попова 2007, с. 20]. Такі лексеми, як *менеджер, менеджмент, маркетинг, офіс, бос* та ін., з'явилися в українській термінології на початку 1990-х років, після кардинальних перетворень у соціально-економічній сфері, й одразу ж вийшли за межі спеціальної лексики. З'являючись на сторінках періодичних видань або художньої літератури, термін перестає функціонувати лише у вузькоспеціальному контексті, тобто змінюється його призначення називати спеціальне поняття.

Отже, для сучасної української термінології менеджменту на рубежі XX–XXI ст. характерні такі семантичні процеси: неологізація, тобто поява неозапозичень-англіцизмів під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників; неосемантизація, поява нових значень у відомих словах (неосемантизмів); активізація функціонування лексем, які раніше вживали тільки для позначення явищ капіталістичного світу; архаїзація та детермінологізація.

Література

1. Боярова Л. Українська наукова термінологія в контексті глобалізаційних процесів. *Українська наукова термінологія. Природничі науки: зб. матер. наук.-практ. конф.* Київ : Наук. думка. 2012. Вип. 4. С. 20–28.

2. Карпіловська Є. А. Тенденції засвоєння англіцизмів у сучасній українській мові. *Вісник Київського нац. лінгв. ун-у. Серія Філологія*. 2007. Т. 10. С. 78–84.
3. Куньч З. Питоме й заозичене в термінології: проблема балансу. *Теорія терміна: конкретизація лексико-семантичних парадигм : монографія* / [Куньч З. Й. та ін.]. Львів. 2018. С. 38–66.
4. Мінчак Г. Б. Конотативна семантика сучасних ідеологічно забарвлених номінативних одиниць (на матеріалі української преси 90-х років ХХ століття) : дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2003. 301 с.
5. Попова Н. О. Структура та семантика лексичних запозичень з англійської в українську мову новітнього періоду: монографія. Харків : ХНАДУ, 2007. 220 с.
6. Скорейко-Свірска І. П. Освоєння англомовних запозичень в українській науково-технічній термінології : автореф. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Тернопіль, 2009. 23 с.
7. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови : монографія. Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. 160 с.

Список умовних скорочень

- ГРЕ — Генеза ринкової економіки / За наук. ред. Г. І. Башнянина, В. С. Іфтемічука. Львів : «Магнолія плюс», 2004. 688 с.
- ЕЕ — Економічна енциклопедія : У 3 т. / Ред. кол. С. В. Мочерний та ін. Київ : Вид. центр «Академія», 2000.
- КС — Колесніков Г. О. Словник із менеджменту та маркетингу : навч. посіб. Луцьк : ВІЕМ, 2010. 212 с.
- НСЗ — Нові слова та значення : словник / Ін-т укр. мови НАН України; укл. : Л. В. Туровська, Л. М. Василькова. Київ : Довіра, 2008. 271 с.
- СІС — Словник іншомовних слів / Уклад. Л. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1018 с.